

ÉVFORDULÓK

A Karszt és Barlang — megszületésének 25. évfordulója alkalmából — új rovattal bővül. Az eddig elszórtan megjelenő megemlékezéseket, tudománytörténeti anyagokat szeretnénk a fenti címszó alatt egy csokorba kötni. Itt a barlangkutatás fontosabb eseményeinek, jelentős személyek születésének, halálának (25., 50., 75. stb.) évfordulójáról, Társulatunk tagjainak (60., 75., 80.) születésnapjáról kívánunk megemlékezni, valamint itt közöljük a (25, 50 éves) törzsgárda tagsággal rendelkező barlangkutatók nevét is. Előre köszönünk minden, e rovatba beküldött anyagot.

Szerkesztőség

150 éve történt

1835. június 26-án Breznóbányán született **Herman Ottó**. Életrajzi adatait több könyv, cikk és egyéb publikáció tartalmazza. Születésének évfordulója alkalmából heteken át emlékeztek rá a napilapok, folyóiratok hasábjain, a rádióban és különböző rendezvényeken.

Ma, a szakmai specializáció és túlspecializáció korában, amikor a polihisztorság és a polihisztorrá válás pusztá lehetőségét is egyre nehezebben értjük meg, fokozott tisztelettel tekintünk Herman Ottó sokoldalú, hatalmas életművére.

Herman személyében szerencsésen ötvöződött a tudós és a politikus. Szívós, kitartó akarata, harcos temperamentuma sokszor vált győzelmének zálogává, egy-egy tudomány ügyéért folytatott küzdelmében.

Így volt ez a magyar őskőkorkutatás, a rendszeres hazai barlangásatások megindításának esetében is.

Herman Bársony János ügyvédől 1892 karácsonyára kapta ajándékba azt a két szépen megmunkált kovaszakócat, a „miskolczi paleolitket”, amelyekben biztos szemmel ismerte fel az emberkéz nyomát, s amelyek „diluviális” — jégkori — voltak bizonyítására 15 évig tartó harcot indított.

Ellenfelei között neves geológus szaktekintélyek sorakoztak. Velük szemben — sokszor a zsurnalisztika fegyvereit is harcba vetve — másfél évtized

után sikerült elérnie, hogy a Földtani Intézet akkori igazgatója, Böckh Hugó a szakócák vitatott jégkori voltának újbóli felülvizsgálatára Papp Károly és Kadić Ottokár geológusokat küldje ki.

A győzelem ezúttal nem maradt el.

A Papp tollából 1907-ben napvilágot látott „Miskolcz környékének geológiai viszonyai” című dolgozat alapos terepfelvétel alapján bizonyította a Bársony-házi leletek paleolit korát; Kadić pedig Herman útmutatásai alapján a borsodi Bükk legnagyobb barlangjában, a Szeletában 1907-ben vitathatatlan jégkori rétegekben megtalálta az ősemlék csakhamar Európa-szerte híressé vált kőszerszárait.

A Szeleta-monográfia — a meginduló barlangásatások eredményeit összegző művek közt az első — a Herman Ottó halálát követő években, 1915-ben jelent meg, a tudományhonosító úttörő emlékének ajánlva.

Sokan tévesen a magyar barlangkutatás atyjaként nevezik őt. Ha nem is volt atyja a barlangkutatásnak, de neki köszönhető a barlangi ősrégészeti kutatás elindítása, ami igen rövid időn belül maga után vont az egész tudományos és szervezett barlangkutatás fejlődését, s ez nem kevés a hazai barlangkutatás történetében.

Dr. Ringer Árpád

100 éve történt

Strömpl Gábor alezredes, geográfus, térképész 100 éve született, és halála után 40 évvel a barlangkutatók körében senki sincs, aki fel tudná idézni alakját, arcát, személyét. Elhunytakor senki nem búcsúztatta, nem ismertette életművét, még egy fényképünk sincs róla. A régi képeken még akkor sem tudjuk azonosítani, amikor tudjuk, hogy ő is szerepel rajta.

Barlangkutató társai közül már csak néhányan élnek, de nevének hallatán csak Bogsch László professzorban ébredt némi emlék. Kérdésemre,

hogy ismerte-e, elmosolyodott és azt mondta: „Igen ismertem. Voltunk együtt társulati ülésen és terepen is. De már nem ismerném fel. Csak arra emlékezem, hogy alacsony, köpcös, pirospozsgás arcú ember volt, s arra, hogy igen szerette hangosan keresni az S. G. monogramú kalapácsát.”

Arcvonásai elhalványultak, személyét homály fedi, de írásban rögzített kutatásaival maradandót alkotott, s munkája lehetővé teszi egy különleges, sokoldalú ember alakjának rekonstruálását.

Strömpl Gábor 1885. december 12-én Nagymihályon született. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte és már 1909-ben megvédte bölcsész-doktori disszertációját. Hogy milyen indíttatás alapján, mikor kezdett a barlangokkal foglalkozni: nem tudjuk. Az biztos, hogy már 1910 előtt, mert amikor 1910 januárjában a Magyarhoni Földtani Társulat választmánya elfogadta a Barlangkutató Bizottság létrehozásának javaslatát, annak megszervezése érdekében a barlangok iránt különösen érdeklődőket összehívták, a meghívott 10 szakember között ő is szerepelt.

A megalakult bizottság munkáját tevékenyen segítette. Részt vett a havi üléseken, s ő az első, aki a Földtani Közlönynek a Barlangkutató Bizottság számára fenntartott helyén szakcikket publikált. A Zemplén megyei barlangok és sziklaodúk című munkája jó megfigyelőképességét, olvasmányos előadómódját, ügyes rajzkészségét bizonyítja.

1911-ben elvállalta a Barlangkutató Bizottság megbízását, s a Magyar Tudományos Akadémia 300 koronás támogatásával másfél hónapot az „abaúj-gömöri” karsztvidéken barlangok bejárásával, vizsgálatával foglalkozott. Munkájáról írásban és szóban egyaránt beszámolt.

1912-ben szintén a Bizottság megbízása alapján bejárta a Vargyasi-szurdok barlangjait, mely kutatásairól több helyen dolgozata jelent meg. Külön közölte a Homoródalmási-barlangrendszer kialakulására vonatkozó elképzeléseit.

Igen nagy figyelmet fordított a barlangok és a karsztjelenségek nevezéktaára. Előadásában több — igen előremutató — javaslata mellett kiemelés érdemel az, hogy az időt még alkalmatlannak tartotta a szakkifejezések elkészítésére. Véleménye szerint először a népi fogalmakat kell összegyűjteni, s csak azután lehet egy szakanyag összeállításába belekezdeni. A nyomtatásban is megjelent Székely tájszógyűjteménye azt mutatja, hogy ő gyakorlatban is követte elképzeléseit.

Amikor 1913-ban a Barlangkutató Bizottság szakosztálya alakult, annak alapító és választmányi tagja lett.

Ugyancsak 1913-ban a Földtani Intézet megbízásából Bajmócz környékén földtani felvételt készített, s ennek során bejárta a barlangokat. Mint minden kutatásáról, erről is szóban és írásban is részletes jelentést adott.

Foglalkozott általános kérdésekkel is, a Budai-hegység, a Bükk, az Aggteleki-karszt morfológiájával, hidrológiájával, a barlangok születésével és pusztulásával. A gyakorlati munka mellett oktatói tevékenysége szintén igen jelentős volt. Míg kezdetben főként morfológiai jellegű munkákat végzett, később egyre gyakoribbá vált térképészeti tevékenysége. 1927-ben megjelent a Térképolvasás című nagyszabású munkája, amely a Testnevelési Főiskola tankönyve lett.

A barlangkutató terén még 1926-ban, az önálló Barlangkutató Társulat megalakulásakor találkoztunk nevével, mint a Társulat választmányának tagja. De társadalmi tevékenysége egyre inkább a turizmus irányába fejlődött. Neve a harmincas évek

Strömpl Gábor jelképes sírja a Megyeri úti temetőben (Székely K. felvétele)

végére eltűnt a barlangkutató köréből, s a Magyar Természetbarát Szövetség különböző fórumain találkozhatunk vele. Volt tanácsstag, alelnök, útjelző bizottság elnöke, s a vezetőképzőnek tanára is.

Életében erősen meghatározó volt a katonaság. Részt vett az I. világháborúban; 1918-ban Bécsben hadigeológiai végzettségű. Már állami szolgálatának ideje alatt tereptant és térképolvasást tanított a Honvéd Térképészeti Intézetben. 1927-ben pedig tényleges katonai szolgálatba lépett, s egyre feljebb jutva végül is mint a H.T.I. térképész-alezredese dolgozott.

Életére a háborús események tettek pontot. 1945 áprilisában Bécsben hadifogságba esett. Erős, de már nem fiatal szervezete nem tudott megbirkózni a fogság nehézségeivel, s alig három hónap múlva — még be nem töltve a 60. évet — tífuszban elhunyt.

Egy igen dolgozó, és eredményes élet után jelentéktelen tömegsírban nyugszik örökre valahol a romániai Jassziban. Élete felderítetlen, munkássága feldolgozatlan; mindez még az utókor kötelessége.

Székely Kinga

75 éve történt

1910. január 5-én a Magyarhoni Földtani Társulat választmányi ülésén dr. Lóczy Lajos indítványt terjesztett elő, hogy a Társulat azon tagjai, akik a barlangok iránt érdeklődnek, hozzanak létre bizottságot, és „egyesült erővel lássanak hozzá a hazai

barlangok szakszerű kutatásához”. A Barlangkutató Bizottság megalakulására — előzetes részletes megbeszélés után — 1910. január 28-án került sor.

Székely Kinga

50 éve történt

1935-ben elhunyt **Hollendonner Ferenc** botanikus, paleontológus. Nevét halála után fél évszázaddal már csak egy szűk szakmai körben ismerik. Nem volt barlangkutató, nem tárt fel és nem járt be új barlangokat, mégis munkássága egyedülálló a barlangok tudományos kutatása terén.

1882. október 10-én Csehiben született. Felsőbb iskoláit Budapesten végezte, ahol tanári oklevelet és bölcsészdoktori címet szerzett. 1905-től a műegyetem növényteni tanszékén először mint tanársegéd, 1914-től mint magántanár dolgozott. Később a reáliskola, majd a polgári iskola tanárképző tanára volt. 1922-ben a budapesti tudományegyetem magántanár lett. Talán szerénységének, talán a munkában való túlzott elmerülésének köszönhető, hogy hazai és nemzetközi elismertsége ellenére, sem egyetemi tanári címet, sem egyetemi tanszéket nem nyert el.

Első jelentős munkája „A fenyőfélék fájának összehasonlító vizsgálata” címmel 1913-ban jelent meg, 8 esztendei fáradtságos munka eredményeként. Éveken át kísérletezett a faszének és famaradványok vizsgálatának lehetőségével. „Olyan anyagot kerestem — írta később — amely a faszén legkisebb részeibe, likacsába is behatol, a kis részecskéket összeragasztja és megszilárdulva, keménysége körülbelül ugyanaz lesz, ami a faszéné, vagyis lehetővé teszi, hogy magát a faszénet vágjuk fel.” És a keresett anyagot megtalálta. Amikor 1923-ban a vizsgálati módszert közzé tette, egyszerre itthon és a határon túl is hírnevet szerzett. A hazai botanikusokon kívül geológusok, régészek, történészek fordultak

hozzá, de a külföldi szakemberek is kérdésekkel, munkával látták el.

Hollendonner Ferenc kutatási módszerének eredménye akkor született meg, amikor már a magyar barlangi ősrégészeti kutatás nemcsak évtizedes eredményekkel szolgált, de fénykorát élte. Az új módszer lehetőséget biztosított arra, hogy a barlangi üledékekben előforduló ősnövényi maradványokat meg lehessen határozni. Ezek az információk hasznosan egészítették ki a régészek és geológusok kutatásának eredményeit, sőt néha vitás kérdések eldöntését tették lehetővé.

Hollendonner Ferenc munkássága jelentősen hozzájárult a Bükk-hegység barlangjainak, különösen a Suba-lyuk, valamint a gerescei Szelim-barlang ásatásainak eredményességéhez.

Korai halála ellenére publikációi biztosítják, hogy a nevét a szakemberek nem felejtik el.

* * *

1935-ben az lépett életbe *erdőkről és természetvédelemről* szóló IV. tc. rendelet, amely először foglalkozott a barlangvédelem kérdésével.

A természetvédelemről szóló — hatodik cím — kimondja, hogy azon barlangok, amelyek tudományos szempontból vagy különlegességüknél fogva értékesek, a természetvédelem tárgyai lehetnek. A barlangon túl védelem alá vonható az a felszíni terület, „amely a barlang bejáratához és épségének megővéséhez szükséges.” A rendelet intézkedik a barlangok feltárása és kutatása kapcsán végzendő feladatokról is.

Ennek alapján 1940-ben először a Kecső-barlangot és felszínét nyilvánították védettnek. 1961-ig 21 barlang és felszíne, valamint egy terület barlangjai kerültek védelem alá.

* * *

1935 márciusában a fővárosi közművelődési osztály a *vár-hegyi barlangok* kezelésével, az üregek feltárásával a Magyar Barlangkutató Társulatot bízta meg, melynek 2700 pengő támogatást biztosított.

Április 30-án a Társulat Választmánya a vár-hegyi barlangok ügyeinek intézésére dr. Kadič Ottokár vezetésével bizottságot hozott létre.

Augusztus 17-én a Várhegyi Bizottság ünnepélyes keretek között megnyitotta a Vár-barlang bemutatóra kiépített szakaszát.

Székely Kinga

Köszöntjük a 75 éves

dr. Jaskó Sándort

Dr. Jaskó Sándor 1910. szeptember 18-án Besztercebányán született.

Gyakorlati és elméleti barlangkutató, aki a szervezett barlangkutató, a mindenkori Társulat életében is részt vett. A Magyar Barlangkutató Társulatnak 1932 óta tagja és aktív részese volt a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat 1958. évi újjászületésének.

Kutatási területe a Bakonytól a Pilisen át egészen az Aggteleki-karsztig minden mészkővidék. Foglalkozott a területek geológiájával, hidrológiájával, karsztjelenségeivel. De munkája kiterjedt a hévízkutatásra, s a barlangok keletkezésére is. Ismertek a Baradla, a budai nagybarlangok feltáró kutatása és tudományos megismerése érdekében végzett eredményei is. Hazánk karsztvidékein kívül tanulmányozta a határon túli karsztterületeket is.

Sajnos a háború nemcsak szakmai munkáját hátráltatta, de egy légitámadás elpusztította összes

addigi eredményeinek kéziratát, fotó és tárgyi dokumentumát is.

A veszteség ellenére az újjáépítés éveiben már jelentős barlangkutató munkában találjuk. Ekkor készítette el a Mátyás-hegyi-barlang térképét és feldolgozását is. A Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat 1958. évi megalakulásától kezdve a választmány tagja. A Társulat eredményes feltáró munkájának elismeréseként 1971-ben Vass Imre-éremmel tüntette ki, majd 1984-ben tiszteleti tagjául választotta.

Dr. Jaskó Sándor barlangkutató munkásságának egy-egy állomását felvillantva — nem teljességre törekedve — kívánunk erőt, egészséget, s azt, hogy még sokáig tisztelje meg jelenlétével, hozzászólásaival, tanácsaival Társulatunk vezetését, választmányát, üléseit és rendezvényeit.

Sz. K.

Köszöntjük a 60 éves

dr. Leél-Őssy Sándort

Dr. Leél-Őssy Sándor 1925 júniusában született. Egyetemi tanulmányait földrajz-történelem szakos hallgatóként végezte.

Később, mint már az Eötvös Loránd Tudományegyetem Földrajzi Tanszékének tanársegédje, hallatlan energiával vizsgálta és dolgozta fel a Budai-hegység, a Pilis, a Bükk geomorfológiai viszonyait és barlangjait. Az ötvenes években szinte egyetlen földrajzi folyóirat nem jelent meg cikke nélkül.

1956 törést okozott tudományos munkásságában, de nem térítette el a megkezdett útról. Tevékenysége új irányt vett, s mint középiskolai tanár az ifjúság nevelésére, a természet, különösen a barlangok megismertetésére szentelte idejét. Kiváló pedagógusként

magával ragadta a diákokat, elhintette közöttük a szakma szeretetét oly mértékig, hogy a 60-as évektől kezdődően az Eötvös Loránd Tudományegyetemen nem volt olyan földrajz, geológia évfolyam, ahol ne tanult volna Leél-Őssy tanítvány.

Mi, tanítványok hálásak vagyunk az együtt töltött évekért, s azért, hogy útmutatása alapján megtaláltuk hivatásunkat.

Kedves Tanár Úr! A személyes elfogultságon túl születésnapja alkalmából a barlangkutató nevében köszönjük, hogy olyan iskolát teremtett, melynek tanulói ma már e téma tanárai, de az iskola szellemét továbbvive tisztelnek az alapító előtt. Ez is tudomány, és nem is kevés.

dr. Bársonyos Jenőt

1925. július 11-én Miskolcon született. Az orvosi egyetemet 1949-ben végezte el. Jelenleg a Miskolc városi KÖJÁL osztályvezető főorvosa.

Társulatunk legifjabb „60 évese”, miután tagsága csak 1972-ben kelt.

Mindig vonzotta a természet, a Bükk karsztja, barlangjai. A Társulat területi szervezetének munkájába bekapcsolódva néhány év alatt vezető helyet

vívott ki magának. A területi szervezetnek először alelnöke, majd 1985 óta elnöke.

Társulatunk vezetésében elnökségi tagként 1974 óta fejt ki aktív tevékenységet. Szakterülete a karsztvizek védelme.

További szakmai és társulati tevékenységéhez életútja sikeres folytatását kívánjuk!

Sz. K.